

Uusi Itä-Suomen yliopisto

■ Perttu Vartiainen

Ajatus Itä-Suomeen sijoittuvasta yliopistosta voidaan jäljittää vähintään 1840-luvulle saakka. Toiminta uuden yliopiston perustamiseksi sai varsinaisen lähtölaukauksensa syksyllä 1955 Itä-Suomen yliopistoseuraa perustettaessa. Kiihkeä sijaintipaikkakamppailu johti keväällä 1966 yhden yliopiston sijasta kolmen korkeakoulun perustamiseen Joensuuhun, Kuopioon ja Lappeenrantaan. Uuden Itä-Suomen yliopiston synty vuoden 2010 alussa merkitsee vanhojen ristiiriitojen sovittamista ainakin Joensuun ja Kuopion välillä. Yhden yliopiston malli ei olisi toteutuksessaan jo 1960-luvulla tuottanut Itä-Suomeen välttämättä näinkään vahvaa yliopistokokonaisuutta.

Myös aluemaantieteilijän näkökulmasta tehty jako kolmeen oli luonteva ratkaisu. Itä-Suomella ei ole olemassa yhtä pääkeskusta, vaan sen asutus-rakenne on luontaisesti monikeskuksinen. Korkeakoulupolitiikan näkökulmasta pelko kolmesta heikosta korkeakoulusta oli aikanaan aiheellinen, mutta jokainen niistä on kehittynyt monin verroin vahvemmaksi yliopistoksi kuin mitä niiden käynnistämisvaiheessa osattiin ennakoita.

Kaikilla kolmella paikkakunnalla on oltu herkkiä puolustamaan ”oman” yliopiston itsenäisyyttä. Yliopistojen yhteinen vastaus aika ajoin julkisuuteen nousseeseen ajatukseen yliopiston yhdistämisestä oli pitkään yhteistyön tiivistäminen. Vahvin yhteistyön vaihe koettiin 2000-luvun alussa.

Idea uudesta Itä-Suomen yliopistosta kehkeytyi Joensuun ja Kuopion yliopistojen johdossa kevään 2006 kuluessa. Tämän tilannearvion taustalla oli monia asioita. Keskeisin ajuri oli näkyä Joensuun ja Kuopion vahvojen tutkimusalojen pohjalle muodostuvasta kansainvälisesti kilpailukykyisestä tiedeyliopistosta. Uuden Itä-Suomen yliopiston missio irrotti sen lopullisesti kolmelle

korkeakoululle alun perin tarjotusta maakunta-korkeakoulun ideasta. Myös julkisuudessa korostettiin voimakkaampia yhteistyörakenteita. Uutta ilmapiiriä heijasteli esimerkiksi *Helsingin Sanomien* loppuvuodesta 2005 esittämä ajatus seitsemästä superyliopistosta.

Paikallisesti kolmen yliopiston yhteistyö ei ollut tuottanut toivottua hedelmää. Esimerkiksi Lappeenranta-vetoinen malli kauppatieteiden opetuksen järjestämiseksi myös Joensuussa ja Kuopiossa ei osoittautunut kestäväksi. Vastakkainasettelu tuki Joensuun ja Kuopion vahvempaa keskinäistä liittoumaa. Lappeenrannan teknillinen yliopisto taas ei kokenut Itä-Suomea ensisijaiseksi vaikutusalueekseen ja monitieteisen tiedeyliopistokonseptin sijasta se painotti yhteistyötä ammattikorkeakoulujen ja muiden teknisten yliopistojen kanssa.

Varsinaisen syyänsä Itä-Suomen yliopiston synty sai lokakuussa 2006, kun Joensuun ja Kuopion yliopistojen yhteisten toimintarakenteiden valmistelu nousi yhdeksi opetusministeriön käynnistämisen yliopistojen rakenteellisen kehittämisen kolmesta kärkihankkeesta. Aluksi hankkeen tavoitteena oli vielä varovaisesti liittoyliopisto, mille mallia haettiin esimerkiksi Yhdysvalloista. Vuoden 2007 kuluessa päädyttiin kuitenkin Joensuun ja Kuopion yliopistojen täydelliseen yhdistymiseen.

Kampusten itsenäisyys ei voinut olla enää itseisarvo, vaikka Itä-Suomen yliopiston kehittämisen periaatteena on jatkossakin yliopiston kolmen kampuksen yhdenvertaisuus. Maailmalla monikampuksinen yliopisto ei ole mitenkään kummajainen. Joensuussa monikampuksista toimintamallia on harjoitettu jo vuodesta 1973 lähtien, kun Savonlinnasta tuli silloisen korkeakoulun sivukampus. Itä-Suomen yliopiston menestyksen

yksi reunaehto onkin se, että yliopistossa pystytään rakentamaan vahva itäsuomalainen identiteetti ja se koetaan ”omaksi” yliopistoksi kaikilla Itä-Suomen kolmen ydinmaakunnan alueella.

Rakenteellisen kehittämisen kietoutuessa osaksi laajempaa yliopistouudistusta myös tarve yliopistojen sisäisen päätöksenteon vahvistamiseen oli ilmeinen. Itä-Suomen yliopiston hallintomalli perustuu neljään vahvaan tiedekuntaan, jotka kokoavat yhteen kaikki yliopiston tutkintokoulutuksen ja tutkimuksen yksiköt. Yliopiston akateeminen johto koostuu kahdesta työparina toimivasta rehtorista ja neljästä päätoimisesta dekaanista. Myös tiedekuntien sisällä päätöksenteon hierarkia pyritään pitämään mahdollisimman matalana.

Hallintopalvelut on keskitetty hallintokeskukseen ja tiedekuntien hallintopalvelukeskuksiin. On selvää, että tällainen malli voi herättää myös epäilyjä päätöksenteon liiasta keskittymisestä. Itse uskon sen toteuttavan hyvin hallinnon läheisyysperiaatetta. Tehokas ja ammattimainen hallinto mahdollistaa myös entistä useamman tutkijaopettajan keskittymisen ydintehtäviinsä.

Itä-Suomen yliopisto -hankkeen menestys mitataan vasta tulevina vuosina. Perusteellinen ja osallistava strategiatyö antaa uskoa tulevaan. 200 miljoonan euron vuosibudjetin ja 14 000 tutkinto-opiskelijan yliopistona Itä-Suomen yliopisto nousee samaan kokoluokkaan kuin muut pääkaupunkiseudun ulkopuolisissa kansallisissa osaamiskeskitymissä toimivat yliopistot. Tärkeää ei ole kuitenkaan kokoluokka, vaan yliopiston osaamis pohja ja kansainvälinen kilpailukyky. Yliopiston viisi vahvuusalaa ovat toisiaan täydentäviä. Luonnontieteiden, metsätieteiden ja terveystieteiden alojen perustutkimus ja koulutus on lähtökohtana uusien teknologioiden ja sovellusten kehittämiseksi hyvinkin elinkeinölähtöisesti. Monitieteinen panostus ihmisiin ympäristötieteisiin taas vastaa erinomaisesti moniin aikamme megatrendeihin, kuten siirtymään valmistavasta teollisuudesta palvelutuotantoon tai ilmastonmuutoksen ja uusiutuvien luonnonvarojen hallinnan nousemiseen yhteiskuntapolitiikan keskiöön. Kansainvälistymisessä Itä-Suomen yliopisto on ollut jo perustamisvai-

heessaan suunnannäyttäjänä esimerkiksi Erasmus Mundus -ohjelmissa, Venäjä-yhteistyössä ja uusissa avauksissa Aasiaan ja Afrikkaan.

Vaikka kyseessä ei ole ensisijaisesti rationalisointihanke, tarjoaa uusi yliopisto tilaisuuden voimavarojen uudelleen kohdentamiseen ja hallintopalvelujen tehostumiseen. Myös joidenkin alakohtaisten päällekkäisyyksien karsinta sopii hyvin tilanteeseen, jossa supistuva nuorisokäluokka pakottaa muutenkin pienentämään yliopistojen kandidaattivaiheen sisäänottoja. Haasteena on yhdistää kahden erilaisen yliopiston toimintakulttuurit niin, että kumpikaan osapuoli ei koe tulleen toisen jyräämäksi.

Itä-Suomi on jäänyt kautta vuosikymmenten jälkeen maan eteläisten ja läntisten osien kehityksestä – tai ainakin alueesta on muodostunut sellainen mielikuva. Itä-Suomen kampuksilla kehitys on ollut kuitenkin voimakasta etenkin 1990-luvun lopusta lähtien. Yliopistojen keskeisiä paikallisia strategisia kumppaneita ovat uuden yliopiston vahvuusalaja tukevat sektori- tutkimusyksiköt ja tiedepuistot osaamisintensivisine yrityksineen. Joensuun ja Kuopion kaupunkiseutujen koulutuksen ja julkisen sektorin tutkimuksen taso kestää hyvin vertailun melkein minkä muun alueen kanssa tahansa. Varsinaisena ongelmana on ollut alueen elinkeinoelämän muuta maata heikompi uusiutumiskyky ja väestörakenteen vinoutuminen, mikä on johtamassa nyt myös kuntatalouksien kriisiytymiseen.

Itä-Suomen yliopisto voi vastata alueen kehityshaasteisiin ennen muuta olemalla kansainvälisesti kilpailukykyinen tiedeyliopisto. Kaupunkiseutujen kriittisenä menestystekijänä ovatkin jatkossa – hyvän saavutettavuuden ohella – ainutkertaisen kilpailuedun tuottavat osaamisen huiput ja luova, kansainvälistymistä ja monikulttuurisuutta tukeva ilmapiiri. On tärkeää, että Itä-Suomen yliopisto vastaa alueen koulutustarpeisiin tätä laajemmin. Esimerkiksi alueen peruspalvelujen pitämisen kilpailukykyisinä voi jatkossakin perustua yliopiston sivistys-, sosiaali- ja terveydenhoitoalan laajaan ja laadukkaaseen koulutustarjontaan sekä tutkimus- ja innovaatiotoimintaan.

Kirjoittaja on Joensuun yliopiston rehtori.